

Мср Жарко Б. Вељковић

ЦРКВЕНА УМРЛИЦА САВЕ МРКАЉА: ЊЕГОВА СМРТ И САХРАНА*

Након што је професор Гордана Илић Марковић објавила градску умрлицу Саве Мркаља у Бечу, у овом раду објављује се и његова првобитна, црквена умрлица. Настављајући се на њене резултате, у раду су додатно прецизиране чињенице Мркаљеве смрти и сахране: Умро је 24. августа 1833. г. од инфективне упале плућа односно упале плућа, у стационару, тзв. Лазарету у оквиру Душевне болнице у саставу Опште болнице у Бечу. Његово трупло није било предмет обдукције. Сахрањен је (толико се може рећи) дан-два-три након смрти, засигурно на оближњем Гробљу у Верингу у Бечу. Највероватније је имао православно опело односно сахрану, и највероватније је сахрањен на Православној парцели Гробља у Верингу.

Кључне речи: Сава Мркаљ, смрт и сахрана, градска умрлица, црквена умрлица, Срби, Беч.

Пре 15 година професор Гордана Илић Марковић хвалевердно је и трудољубиво пронашла и објавила градску умрлицу Саве Мркаља у Бечу. Помоћу тога она је прва прецизирала или рационално претпоставила Мркаљев болнички смештај, датум и место смрти, као и датум и место сахране (ILIĆ MARKOVIĆ 2012: 103, 120–122; супр. Николиш 1980: 98–102). У поменутој умрлици стоји следеће:

aug[ust] [1]833 /na vrhu stranice/
Merkaly Szabbas; Gränzsoldat; led[ig]; griechisch[e] Relig[ion]; von Szienchak; Cro[atien] geb[oren]; von Karlstadt zugereist; an Lungen st[arb]; alt[er] 48 J[ahre]; in Allg[emeinen] Krankenh[aus] (s. Abb. im Anhang der Arbeit).

Sava Mrkalj, graničar, neoženjen, grčke religije, rođen u Sjeničku u Hrvatskoj, prispeo iz Karlovca, umro [24. avgusta 1833.] od bolesti pluća u 48-oj godini života u Opštoj bolnici (AKH) u Beču.

Слика 1
Извор: ILIĆ MARKOVIĆ 2012: 120

Након објаве колегиница је додала и то да се „може десити да је податак о Мркаљевој смрти уписан у некој католичкој цркви. Јер никаквог трага о томе нема у грчкој православној цркви коју су тада, у недостатку српске, Срби у Бечу користили за верске обреде” (ДЕНБРАУНОВСКА МИСТЕРИЈА САВЕ МРКАЉА 2010; в. и ИЛИЋ МАРКОВИЋ 2012: 121). Настављајући се на њене резултате, у католичким матичним књигама умрлих Опште болнице у Бечу у склопу Жупе (бечког округа) Алзерфорштата пронашао сам првобитну, црквену умрлицу Саве Мркаља. Она изгледа овако:

218.

S t e r b e =

Zeit des Sterbens.	Wohnung und Nro. des Hauses.	Namen des Gestorbenen und dessen Condition und Charak- ter, allenfalls Charakter des Ehe- gattens oder Waters.	Geschlecht.		Religion.		X 1		
			Männlich.	Weiblich.	Katholisch.	Protestantisch.	Von der Geburt bis 1 Jahr.	Von 1 bis 4	Von 4 bis 20
		<i>Pringnisch in Ansehen Bausch in Ansehen</i>	<i>Merhatis / Merhaly / Gaubber / Ludwig d. b. Gymnast / Polak</i>		1	1			18

R e g i s t e r.

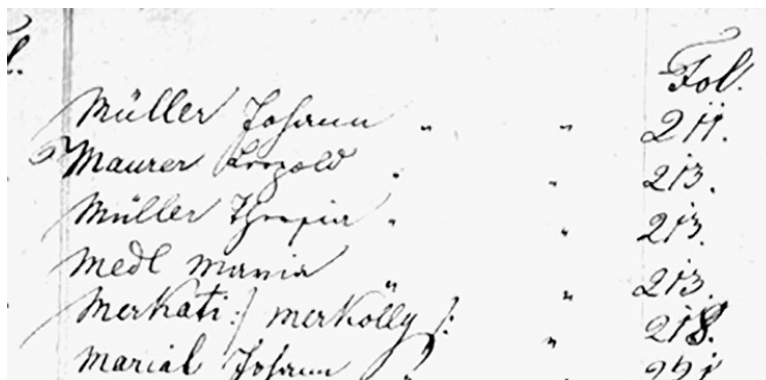
Wien, im Verlage der Grundrhen Buchdruckerey, am Stephansplatze im Zwettelhofe.

ter.	Todesarten.							Ort, wohin, und Tag, an welchem die Begräbniß geschehen.	Anmerkungen.
	Von 40 bis 65 Weiter hinauf.	Brandstiche.	Epidemien.	Blattern.	Furdeuth.	Selbstmord.	Unglücksfälle.		

Слика 2

Извор: ALSERVORSTADTKRANKENHAUS MKU 1833: 02-Tod_0218 (<https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/08-Alservorstadtkrankenhaus/03-036/?pg=220>) (3. 7. 2025)

Такође, она односно њен носилац у индексу на крају матичне књиге умрлих записан је овако (у дну):

Слика 3

Извор: ALSERVORSTADTKRANKENHAUS MKU 1833: 03-Index-Tod_0016 <<https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/08-Alservorstadtkrankenhaus/03-036/?pg=337>> (3. 7. 2025)

Савременом латиницом, пише следеће:

(У умрлици)

218.

Sterbe-Register Wien, im Verlage der Grund'schen Buchdruckerey, am Stephansplaze im Zwettelhofe

Zeit des Sterbens : August '833. / 24.

Wohnung und Nro. des Hauses : Sziechniak in Kroatien / Karlstadt in Kroatien

Nahmen des Gestorbenen und dessen Condition und Charakter, allenfalls Charakter des Ehegattens oder Vaters : Merkati /: Merkoly :/ Szabbas, ledig k. k. Gränz Soldat

Geschlecht / Männlich // Weiblich : / //

Religion / Katholisch // Protestantisch : // / griech:

Alter / Von der Geburt bis 1 Jahr // Von 1 bis 4 // Von 4 bis 20 // Von 20 bis 40 // Von 40 bis 65 // Weiter hinab : // // 48 // // //

Todesarten / Krankheiten /// Gewöhnliche /// Epidemien /// Blattern /// Hundswuth // Gewaltsam /// Selbstmord /// Unglücksfälle /// Von andern ermordet : /// /// /// // ///

Ort, wohin und Tag, an welchem die Begräbniss geschehen : Irren-Anstalt
Anmerkungen : Lungensucht

(У индексу матичне књиге умрлих:)

Merkati /: Merkolly :/ Fol. / 218.

То је у преводу:

(У умрлици:)

[Страна у књизи:] 218.

Матична књига умрлих, издала Штампарија Грундшриффт (*Grundischen [Schriften]*), Штефансплац, Цветлерхоф, Беч

Датум смрти: 24. август 1833.

Пребивалиште, и кућни број: [Место рођења:] Сјеничак (*Sziechniak*) у Хрватској / [Претходно пребивалиште односно Приспео у Беч из:] Карловца у Хрватској

Име и презиме преминулог лица, брачно стање и занимање/статус, евентуално занимање/статус супружника или оца: Сава Мркаљ (*Merkati*, исправљено на *Merkoly*), неожењен, цесарскокраљевски граничар

Пол: мушки

Старост: 48 [година]

Узрок смрти (Болест / Насилна смрт): —

Верска припадност (Католик/Протестант): гркоисточњак (православац)
[уписано под *Пройѿсѿанѿи*]

Место и датум сахране: [Преминуо као пацијент:] Душевне болнице (*Irren-Anstalt*)

Напомена: инфективна упала плућа

(У индексу матичне књиге умрлих:)

Мркаљ (*Merkati*, исправљено на *Merköilly*), на страни 218

*

Потребно је дати неколика коментара уз ову умрлицу како би се она правилно контекстуализовала.

Реч је о умрлици у стандардној матичној књизи умрлих (супр. Илић Марковић 2025: 249; Илић Марковић 2012: 120), што показује и то да се исти овај матични формулар умрлих, на пример, користио истовремено (1831–1837) и у католичкој Катедрали Св. Стефана у склопу Катедралне жупе Св. Стефана на Штефансплацу (DOM- UND METROPOLITANPFARRE ST. STEPHAN MKU 1831–1837), где се такође налази и штампарија која је одштампала сам формулар (в. горе). Матичарски узев, ако матична књига умрлих садржи макар основне елементе матичне књиге, свеједно је носи ли име *Sterbe-Protocoll*, *Sterb(e)-Register* или *Sterbe-Buch* односно *Пройѿоколљ оумираоуѿихъ/оумерѿихъ*, *Пройѿоколонъ ѿресѿавляоуѿихся и исѿовѿдаоуѿихся и ѿрѿчацаоуѿихся* или *Книѿа оусайѿихъ ѿрохѿилнъ*.

Ако постоје црквена умрлица и градска умрлица, градска је преписана или попуњена са/из оне црквене која је хронолошки прва. Притом може

доћи до исправке односно корелације матичних података. То и показује скоро потпуно поклапање података у обе умрлице (в. горе). Данашња аналогичја коју можемо дати јесте умрлица у писаној општинској матичној књизи умрлих, која се потом уноси/прекуцава у онлајн општинску и градску матичну књигу умрлих.

Свака парохија/жупа (понекад чак и појединачни свештеници/свећеници) има свој начин попуњавања или писања обавезних или очекиваних података у формулару матичне књиге умрлих. Тако се – овде – у рубрику *Пребивалиштие, и кућни број* пре ове информације убацује и место рођења лица. У наведеној рубрици лицима која никад нису имала у Бечу пребивалиште или привремено пребивалиште¹ пише се, уместо пребивалишта и кућног броја, претходно пребивалиште односно место одакле су приспели у Беч или болничку установу у Бечу (ILIĆ MARKOVIĆ 2012: 120). Старост преминулог лица уписује се увек на истом месту, у подрубрици *Ог 4 [године] го 20 [година] (Von 4 bis 20)* рубрике *Сїпаросїї*. Овај податак наравно може бити тачан, али је у оно време то најчешће непоуздан податак (ILIĆ MARKOVIĆ 2012: 120), по личном уверењу/обавештењу или пак одређен одока. Узрок смрти, уместо у истоименој рубрици, уписује се у рубрику *Наїомена*. У рубрици *МесїѠ и гаїїум сахране* уписује се као пацијент које установе или њеног огранка је особа преминула или ту као преминуло лице лежи, прецизније, овде стоји информација *Душевна болница (Irrenanstalt), Породилиштие (Gebär-Anstalt)* или пак да је преминуло лице *гонейѠ [у Болничку мрїѠвачницу] (überbracht)*, а где не пише ништа од наведеног и није реч о изненадној смрти, подразумева се да је преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице (в. доле). У то време у католичким матичним књигама умрлих у Бечу место и датум сахране нису били обавезни матични подаци па се то обично није ни писало.² Ипак у савременим књигама умрлих саме ове Жупе Алзерфорштата из 1829–1836, Жупе (бечког округа) Веринга из 1832–1853. и кварта Шотен цркве Госпе од Шкотске у Бечу из 1813–1832. и 1832–1840. ови подаци јесу уписивани (в. доле).

Матична књига умрлих једне болнице – ма којој хришћанској цркви односно конфесији припадала – специфична је по томе што се у њој могу

¹ * Рад посвећујем уваженим дамама без којих он не би био могућ, истакнутом стручњаку за историју Срба у Бечу, проф. др Гордани Илић Марковић с Универзитета у Бечу (Universität Wien), и једном од наших највећих стручњака за црквене матичне књиге, Славици Јовић која је била експерт Збирке микрофилмова и микрофилмованих и матичних књига Историјског архива Београда. На читању и провери рада као и корисним сугестијама остајем захвалан следећој господи: истакнутом стручњаку за црквене матичне књиге, вишем кустосу – археологу Радовану Сремцу из МНУ „Илијанум”, Шид, и германисти и србисти, истраживачу – приправнику Сањи Стевановић с Универзитета у Нишу.

Занимљиво је да вероватно у привремено пребивалиште у Бечу спадају и они случајеви кад је лице било затвореник у једној од бечких Окружних полиција (*Polizei Bezirk Dionn Mariahilf*) или у бечкој Главној полицији (*Polizei Ober Dionn*).

² На информацији остајем захвалан проф. Гордани Илић Марковић.

уписивати, и често и уписују, лица свих вероисповести укључујући и јевреје. Тако се – овде – поред уобичајеног бележења уписивањем косе црте у подрубрици *Католик* и *Прохришћанин* све остале вероисповести бележе у подрубрици *Прохришћанин*, али са напоменом изнад о којој верској припадности се ради. За јевреје се дописује изнад косе црте *израелин* (*israelitisch*), а за православце *гркохришћанин* / *гркохришћанин* (*верник*) или *гркохришћанин* (*верник*) (*griechisch* или *griechisch nichtunirt, griechisch nicht unirt, griechisch – nicht unirt, griechisch nicht – unirt / nichtunirt griechisch*)³ (в. доле). Каткад се православци бележе и у подрубрици *Католик*, али то је грешка. Наиме, вероисповедна напомена изнад важнија је од места у подрубрикама две конфесије.

Услед тога и није необично да је умрло лице у Бечу – нарочито ако није било католик – поред католичке црквене умрлице у болници имало паралелно још једну црквену умрлицу, али некатоличку, понекад чак и две.

Као илустрацију тога, дајемо списак преминулих православца и јевреја уписаних у католичкој матичној књизи умрлих Опште болнице у Бечу у склопу Жупе Алзерфорштата (ALSERVORSTADTKRANKENHAUS MKU 1832; ALSERVORSTADTKRANKENHAUS MKU 1833; ALSERVORSTADTKRANKENHAUS MKU 1834) као и њихових евентуалних паралелних умрлица у одговарајућим бечким црквама односно храмовима за 1832, 1833. и 1834. г. (в. *Таблицу 1*).⁴ Број лица која нису католици или гркокатолици, а уписани су у поменутој католичкој књизи умрлих уочљив је: оквирно око 15 месечно. Ова фреквенција је, по мојој слободној процени, иста и других година около наведених. Од тог броја некатолика месечно највећи проценат јесте, наравно, протестаната. Остатак чини, по мојој слободној процени, 0 – 1 или 2 православца и јеврејина месечно.

³ Занимљиво је да се – овде – гркокатолици односно *гркохришћанин* (*верници*) (*griechisch-katholisch* или *uniert griechisch*) бележе на истом месту где и православци и Јевреји очито јер према обреду нису били сматрани (правим) католицима, али то не мења ствар.

⁴ Иако се можда чини велик, то је минималан корпус потребан за матичарску анализу. Из њега – и сад и касније у раду – дајемо аналогије и извучимо закључке. Коментари ће се давати само онда када олакшавају и допуњују матичарску анализу.

ВЕРСКА ПРИПАДНОСТ	ДАТУМ СМРТИ	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ ПРЕМИНУЛОГ ЛИЦА И ЗАНИМАЊЕ/ СТАТУС, ЕВЕНТУАЛНО ЗАНИМАЊЕ/ СТАТУС СУПРУЖНИКА ИЛИ ОЦА	СТАРОСТ	УЗРОК СМРТИ	КАО ПАЦИЈЕНТ КОЈЕ У СТАНОВЕ ИЛИ ЊЕНОГ ОГРАНКА ЈЕ ОСОБА ПРЕМИНУЛА ИЛИ ТУ КАО ПРЕМИНУЛО ЛИЦЕ ЛЕЖИ ОДНОСНО ЧИЈИ ЈЕ ЈЕДИНО ПАЦИЈЕНТ БИЛА?	ЦРКВЕНА УМРЛИЦА У КАТОЛИЧКИМ МАТИЧНИМ КЊИГАМА УМРЛИХ ОПШТЕ БОЛНИЦЕ У БЕЧУ У СКОЛУПУ ЖУПЕ (БЕЧКОГ ОКРУГА) АЛЗЕРФОРШТАТА	ПАРАЛЕЛНА НЕКАТОЛИЧКА ЦРКВЕНА УМРЛИЦА (ИЛИ УМРЛИЦЕ) У БЕЧУ	МЕСТО И ДАТУМ САХРАНЕ
израелит (јеврејин) (<i>israelit</i>)	28. 3. 1832.	Thomas Zipper, принудни радник	42 [године]	општа слабост (<i>Auszeichnung</i>)	[Преминуо као пацијент:] Душевне болнице (<i>Irrenanstalt</i>)	МКУ 28. 3. Zipper / 1832 Aiser-vorstadt-krankenhaus	МКУ ¹ 28. 3. Zipper / 1832 Israelitische Kultusgemeinde Wien, као и МКУ ² 478/1832 Israelitische Kultusgemeinde Wien ⁵ [наведено и да је умро у (кругу) Опште болнице, да није сахрањен на Јеврејској (парцели) Гробља (у Верингу у Бечу), ⁶ да му је приказана погребна миса (<i>von dem Todtentame ist angezeigt</i>), и да је сахрану извршила Општа болница (на Гробљу у Верингу у Бечу) ⁷]	[Гробље у Верингу]

⁵ Ради се о матичним књигама умрлих Јеврејске (прквене) општине у Бечу (*Israelitische Kultusgemeinde Wien*) (ISRAELITISCHE KULTUS-GEMEINDE WIEN MKU¹ 1823–1832; ISRAELITISCHE KULTUSGEMEINDE WIEN MKU¹ 1833–1839; ISRAELITISCHE KULTUSGEMEINDE WIEN MKU² 1826–1847). И даље.

⁶ За Јеврејску парцелу овог гробља в. доле.

⁷ Наиме, преминули пацијенти Опште болнице су у то време генерално сахрањивани на Гробљу у Верингу у Бечу (Ilić MARKOVIĆ 2012: 122).

израелиткиња (јеврејка) (<i>israelit</i>)	16. 4. 1832.	Католине Löwenthal, кућна помоћница (<i>Magd</i>)	26 [година]	трбушни тифус (<i>Nerven- fieber</i>)	[Према ненавођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 16. 4. Löwenthal / 1832 Israeltische Kultusgemeinde Wien, као и МКУ ² 484/1832 Israeltische Kultusgemeinde Wien [наведено и да је умрла у Општој болници као (пацијент) бр. 57, и да је сахрањена у заједничкој гробници (<i>allg. Platz</i>) (засигурно на Гробљу у Верингу)]; у првој Carolina Löwenthal, у другој Carolina Löwenthal	[Гробље у Верингу] – заједничка гробница	
гркоисточњак (православца) (<i>griechisch</i>)	30. 4. 1832.	Sawa Paraske-witz, тј. Σάββα(ς) Παρασκεβή(ς), студент (<i>Studir- render</i>)	22 [година]	општа слабост (<i>Ausze- hrung</i>)	[Према ненавођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 30. 4. Paraskewitz / 1832 Alser- vorstadt- krankenhaus	МКУ ¹ 2. 5. / 1832 Kirchengemeinde zum Hl. Georg [датум сахране уместо датума смрти; наведено и да је умро (као пацијент Опште) болнице, као и МКУ ² 20. 4. – 2. 5. / 1832 Kirchengemeinde zum Hl. Georg ⁸ [сахрана и датум сахране]; у обе Σάββας Παρασκεβή и старости 20 година	2. 5. 1832.

⁸ Ради се о матичним књигама умрлих православне Грчке цркве Св. Ђорђа у Бечу (Kirchengemeinde zum Hl. Georg MKR¹/MKV¹/MKU¹ 1775–1843; Kirchengemeinde zum Hl. Georg MKR²/MKV²/MKU² 1775–1850). И даље.

гркоисточ- њак (право- славац) (<i>gri- echisch</i>)	1. 5. 1832.	Stephan Streiz, тј. Стефан Страјћ, специјализант из хирургије (<i>chirurg. Subjekt</i>)	24 [године]	инфективна успала плућа (<i>Lungensucht</i>)	[Према ненавођењу друге установе или отгранка и томе да није реч о изненадној смр- ти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 1. 5, Streiz / 1832 Alservor- stadtkrankenhaus		
гркоисточ- њак (право- славац) (<i>gri- echisch</i>)	5. 5. 1832.	Peter Rasckrach, тј. Петар Бакрач, до- стављач пакета (<i>Kourier</i>)	37 [година]	општа сла- бост (<i>Ausze- hrung</i>)	[Преминуо као паци- јент:] Душевне болни- це (<i>Irrenanstalt</i>)	МКУ 5. 5, Rasckrach / 1832 Alservorstadtkrankenhaus		
израелит (јеврејин) (<i>israelit</i>)	8. 5. 1832, прецизни- је 7. 5. 1832. ноћу (в. десно)	Simon Boschan, бивши шеф фирме (<i>gewes. Geschäftsführer</i>)	42 [го- дине]	мождани удар (<i>Schlag- fluss</i>)	[Преминуо као паци- јент:] Ду- шевне болнице (<i>Irrenan- stalt</i>)	МКУ 8. 5, Boschan / 1832 Alservor- stadttran- kenhaus	МКУ ¹ 9. 5, Boschan / 1832 Israelitische Kultusgemeinde Wien, као и МКУ ² 490/1832 Israelitische Kultusgemeinde Wien [наведено и да је умро (као па- цијент) Лазарета при Општој болници 7. 5. ноћу, и да је сахрањен (на Јевреј- ској парцели Гробља у Верингу) 9. 5. поред мајке свога зета од рођене се- стре, Theresi-je Pope]	[Јеврејска парцела Гробља у Верингу] 9. 5. 1832.
израелит (јеврејин) (<i>isr.</i>)	29. 5. 1832.	Joseph Schloss / [дописом накнадно прецизирано име:] Raphael Schloss, ⁹ по- моћник лимара – водоин- сталатера (<i>Spenglergesell</i>)	18 [го- дина]	донет мртав од врућице (<i>verbrend überbracht</i>)	[донет у Болничку мртвачницу]	МКУ 29. 5, Schloss / 1832 Alservorstadtkrankenhaus		

⁹ Није грешка, него је реч о томе да су Јевреји у то време уобичајено имали више имена, при чему је једино од њих могло да преовладајује. Тако се ово лице звало пуним именом Joseph Raphael Schloss.

израелит (јеврејин) (<i>israeli</i>)	23. 7. 1832, прецизније 23. 7. 1832. ноћу (в. де- сно)	Joseph Glas- smann, трговац (<i>Händler</i>)	80 [го- дина]	донет мртав од врућице – колера (<i>Cholera verbroend überbracht</i>)	[донет у Болнич- ку мрт- вачницу]	МКУ 23. 7, Glassmann / 1832 AIsert- vorstadt- krankenhaus	МКУ ¹ 23. 7. Glasmann / 1832 Israelitische Kultusgemeinde Wien, као и МКУ ² 515/1832 Israelitische Kultusgemeinde Wien [наведено и да је умро (?) на путу ка) цесарскокраљевској Општој болни- ци 23. 7. ноћу, и да је сахрањен у зајед- ничкој гробници (<i>allg. Platz</i>) (засигурно на Гробљу у Верингу) 24. 7]; у обе Jo- seph Glasmann (у првој <i>Glasmañ</i>)	[Гробље у Верингу] – заједничка гробница, 24. 7. 1832.
израелит (јеврејин) (<i>israeli</i>)	27. 7. 1832.	Michael Saudek, трговачки по- моћник (<i>Han- dlungs Comis</i>) [од података наведено и да му је место ро- ђења Братисла- ва (<i>Pressburg</i>)], тачније Sandek (в. десно) ¹⁰	35 [го- дина]	сам себи прере- зао душник (<i>hat sich die Luftrohre durchschnitten</i>) [дописом на- кнадно потврђе- но (засигурно након обдукци- је)] ¹¹ да је узрок смрти.] (онај који је већ наве- ден (<i>wie neben- stehend</i>))	[дакле, донет у Болничку мртвач- ницу]	МКУ 27. 7, Saudek / 1832 AIsert- vorstadt- kranken- haus	МКУ ¹ 27. 7. Sandek / 1832 Israelitische Kultusgemeinde Wien, као и МКУ ² 519/1832 Israelitische Kultusgemeinde Wien [наведено и да је умро на адреси која иначе није адреса болнице, а за место сахране наведено да је (sc. сход- но) извршеном вештачењу леша сахра- њен у заједничкој гробници (<i>allg Platz</i> (sc. <i>laut Leichenzeichen</i>) што значи да је сахрану извршила Општа болница (на Гробљу у Верингу), како је то на- ведено, 29. 7. ујутро; наведено и да је 28. 7. у Општој болници извршена суд- ско-медицинска обдукција (<i>gerichtlich beschätet in allg. Krankenhais</i>)]; у првој Michal Saudek, ¹² у другој Michael Saudeck	[Гробље у Верингу] – зајед- ничка гробница, 29. 7. 1832. ујутро

¹⁰ Засигурно јер јеврејско презиме *Sandek* и сл. потиче од јеврејске речи *sandek* „кум детета на обрезању”.

¹¹ Медицински и правно, ово је суштински једини начин да се дијагноза смрти потврди односно прецизира/измени или пак допније одреди.

¹² Не чини се да је грешка, него вероватно да се овај јеврејин, родом из Братиславе, звао *Michael*, а по словачки *Michal*.

израелит литкиња (јеврејка) (<i>israelit</i>)	24. 8. 1832.	Theresia Hirschha- der, кућна помоћни- ца (<i>Magd</i>)	24 [го- дине]	донега мртва од врућице – стомачни грип (<i>Brechfall durchfall verbrennd überbracht</i>)	[донета у Болничку мртвачни- цу]	МКУ 24. 8, Hirschhader / 1832 Alser- vorstadtgran- kenhaus	МКУ ¹ 24. 8, Hirschhader / 1832 Israeliti- sche Kultusgemeinde Wien, као и МКУ ² 530/1832 Israelitische Kultusgemeinde Wi- en [наведено и да је умрла (? на путу ка) Општој болници 24. 8, и да је сахрањена у заједничкој гробници (<i>allg. Platz</i>) (за- сигурно на Гробљу у Верингу) 26. 8. ујутро]; у обе Theresia Hirschhader	[Гробље у Верингу] – заједничка гробница, 26. 8. 1832. ујутро
израелит (јеврејин) (<i>israeli</i>)	2. 9. 1832.	Abraham Heller, бакалин (<i>Handels- mann</i>)	31 [го- дину]	Врућица (<i>Gedärn- brand</i>)	[Према ненавођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 2. 9, Heller / 1832 Alservor- stadtgran- kenhaus	МКУ ¹ 2. 9, Heller / 1832 Israelitische Kultusgemeinde Wien, као и МКУ ² 543/1832 Israelitische Kultusgemeinde Wien [наведено и да је умро (као па- цијент) Опште болнице, и да је са- храњен 4. 9]	4. 9. 1832.
израелит (јеврејин) (<i>israeli</i>)	26. 9. 1832.	Joseph Wil- liam, без посла (<i>ohne Beschäf- tigung</i>), тачније William (в. десно) ¹³	20 [го- дина]	атрофија (<i>Abzeh- rung</i>)	[Према ненавођењу друге устано- ве или огранка и томе да није реч о изненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 26. 9, William / 1832 Alservorstadt- krankenhaus	МКУ ¹ 26. 9, William / 1832 Israelitische Kultusgemeinde Wien, као и МКУ ² 547/1832 Israelitische Kultusgemeinde Wien [наведено и да је умро (као пацијент) Опште болнице, и да је сахрањен у заједничкој гробници (<i>allg. Platz</i>) (засигурно на Гробљу у Верингу) 28. 9. у 9 ч. ујутро]; у обе Joseph William	[Гробље у Верингу] – заједничка гробница, 28. 9. 1832. у 9 ч. ујутро

¹³ Засигурно јер јеврејско презиме *William* постоји или је постојало у Немачкој, Аустрији и Пољској.

израелит (јеврејин) (<i>israel</i>)	14. 1. 1833.	Jakob Vodky, воскарски помоћник (<i>Waxergesell</i>)	19 [го- дина]	велике богиње (<i>bösartige Blattere</i>)	[Према ненаво- ђењу друге установе или огранка и томе да није реч о из- ненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 14. 1, Bodky / 1833 Aiser- vorstadt- krankenhaus	МКУ ¹ 14. 1, Botkū / 1833 Israeli- tische Kultusgemeinde Wien, као и МКУ ² 562/1833 Israelitische Kul- tusgemeinde Wien [наведено и да је умро (као пацијент) Опште болнице, и да је сахрањен у зајед- ничкој гробници (<i>allg. Platz</i>) (за- сигурно на Гробљу у Верингу) 16. 1. у 3 ч. по подне]; у првој Jakob Botkū, у другој Jacob Botky	[Гробље у Ве- рингу] – зајед- ничка гробни- ца, 16. 1. 1833. у 3 ч. по подне
грконесеј- дињени (право- славац) (<i>nichtunirt griec- hisch</i>)	31. 1. 1833.	Michael Zelle- ro, тј. Мухајл Zеллџето(с), бакалин (<i>Handelsmann</i>)	77 [го- дина]	трбушни тифус (<i>Nerven- fieber</i>)	[Према ненавођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изненад- ној смрти, премин- уло лице било па- цијент (једино) Оп- ште болнице]	МКУ 31. 1, Zellerro / 1833 Aiser- vorstadtkran- kenhaus	МКУ ¹ 20. 1. / 1833 Kirchengemeinde zum Hl. Georg [датум сахране уместо датума смрти; наведено и да је умро (као пацијент Опште) болнице], као и МКУ ² 20. 1. – 1. 2. / 1833 Kirchengeme- inde zum Hl. Georg [сахрана и датум сахране]; у првој Мухајл Зелџетос и старости 62 године, у другој Мухајл Цзелџетов и старости 60 година	1. 2. 1833.
израелит (јеврејин) (<i>israel</i>)	4. 3. 1833, прецизније 4. 3. 1833. увече (в. десно)	Karl Lichten- stern, сту- дент (– спе- цијализант) из хирургије (<i>Student der Chirurgie</i>)	24 [го- дине]	инфективна упала плућа (<i>Langen- sucht</i>)	[Према ненавођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изне- надној смрти, пре- минуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 4. 3, Lichten- stern / 1833 Aiservor- stadtkran- kenhaus	МКУ ¹ 4. 3, Lichtenstern / 1833 Israelitische Kultusgemeinde Wien, као и МКУ ² 577/1833 Israelitische Kultusgemeinde Wien [наведено и да је умро (као пацијент) Опште болнице 4. 3. увече, и да је сахра- њен 5. 3. по подне]; у другој Carl Lichtenstern	5. 3. 1833. по подне

гркнесједињени (православац) (<i>griechisch nicht – unirt</i>)	23. 3. Martin Kovacs- witz, тј. Мартин Ковачевић, гео- метар	40 [го- дина]	инфективна упала плућа (<i>Lungensucht</i>)	[Према ненавођењу друге устано- ве или огранка и томе да није реч о изненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 23. 3, Kovacsowitz / 1833 Alservorstadtkran- kenhaus	
гркосточ- њак (право- славац) (<i>griech</i>)	29. 3. Johann Tinkovics, тј. Јован Тинковић, кројачки помоћник (<i>Schneidergesell</i>)	27 [го- дина]	инфективна упала плућа (<i>Lungensucht</i>)	[Према ненавођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 29. 3, Tin- kovics / 1833 Alservorstadt- krankenhaus	
израелиг (јеврејин) (<i>israelit.:</i>)	12. 4. David Hochwald, трговачки агент (<i>Mäckler</i>) / [у је- врејским матич- ним књигама умрлих име:] Löbl Hochwald (в. десно) ¹⁴	35 [го- дина]	хектична грозница (<i>Zehrfe- ber</i>)	[Према ненаво- ђењу друге уста- нове или огран- ка и томе да није реч о изненадној смрти, премину- ло лице било па- цијент (једино) Опште болнице]	МКУ 12. 4, Hochwald / 1833 Israeli- tische Kultusgemeinde Wien, као и МКУ? 592/1833 Israelitische Kultusge- meinde Wien [наведено и да је умро (као пацијент) Опште болнице, и да је сахрањен у заједничкој гробници (<i>allg. Platz</i>) (засигурно на Гробљу у Верингу) 13. 4. ноћу (<i>Nachts</i>)]; у обе Löbl Hochwald	[Гробље у Верингу] – заједничка гробница, 13. 4. 1833. ноћу

¹⁴ Јеврејин с више имена, при чему је једно од њих могло да преовлађује (в. нап. 9). Тако се ово лице звало пуним именом David Löbl Hochwald.

израелит (јеврејин) (<i>israel</i>)	22. 4. 1833, преци- зније 22. 4. 1833. ујутро (в. десно)	Moritz Mensch, медицинар (студент медицине) (<i>Mediziner</i>)	24 [го- дине]	донет мртав од врућице (<i>ver-brend über- bracht</i>)	[донет у Болнич- ку мрт- вачницу]	МКУ 22. 4, Mensch / 1833 Alser- vorstadt- krankenhaus	МКУ ¹ 12. 4. Mensch / 1833 Israelitische Kultus- gemeinde Wien [грешком 12. 4. уместо 22. 4], као и МКУ ² 595/1833 Israelitische Kultusgeme- inde Wien [наведено и да је умро (? на путу ка Општој болници 22. 4. ујутро, а за место сахране стоји: (sc. <i>schoono</i>) <i>извршеном вештача- чењу леца</i> ((sc. <i>laut</i>) <i>Leichenzeichen</i>) што зна- чи да је сахрану извршила Општа болница (на Гробљу у Верингу), како је то наведено, 23. 4. у 4 ч. по подне]	[Гробље у Верин- гу] 23. 4. 1832. у 4 ч. по подне
грконесједињена (православка) (<i>griechisch – nicht unirt</i>)	2. 5. 1833.	Johanna Lejeal, тј. Јо- вана Lejeal, прималац (мужевљеве) пензије (<i>pensionär</i>), удовица француског капетана	50 [го- дина]	хектична грознаца (<i>Zehrfeber</i>)	[Према ненавођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 2. 5, Lejeal / 1833 Alservorstadt- krankenhaus		
израе- лит киња (јеврејка) (<i>israelit</i>)	15. 6. 1833.	Charlotte Selka, супружница при- видованог пле- мића (<i>Privilegium</i> / <i>Inhabers Gattin</i>) / [у јеврејским ма- тичним књигама умрлих пуно име:] Charlotte Selka, рођ. Kohn/ Cohn (в. десно)	41 [го- дину]	едем (<i>Wasser- sucht</i>)	[Према ненаво- ђењу друге уста- нове или огран- ка и томе да није реч о изненадној смрти, премину- ло лице било па- цијент (једино) Опште болнице]	МКУ 15. 6, Selka / 1833 Alservor- stadt- krankenhaus	МКУ ¹ 15. 6. Selka, geb. Kohn / 1833 Israelitische Kultusgemeinde Wien, као и МКУ ² 610/1833 Israelitische Kultus- gemeinde Wien [наведено и да је умр- ла (као пацијент) Опште болнице, и да је сахрањена у заједничкој гробни- ци (<i>allg. Platz</i>) (засигурно на Гробљу у Верингу) 16. 6. „у 4 ч.“ (sc. ујутро); у првој Charlotte Selka, рођ. Kohn, у другој Charlotte Selka, рођ. Cohn	[Гробље у Верин- гу] – за- једничка гробни- ца, 16. 6. 1833. „у 4 ч.“ (sc. ујутро)

гркоисточњак (православац) (<i>griech. n. unirt</i>)	24. 8. 1833.	Szabbas Merkati /: Merkoly ./, тј. Сава Мркаљ, цесарскокраљевски граничар (<i>k. k. Gränz Soldat</i>)	48 [го-дина]	инфективна упала плућа (<i>Lungensucht</i>)	[Преминуо као пацијент.] Душевне болнице (<i>Irrren-Anstalt</i>)	МКУ 24. 8. Merkati (Merkoly) / 1833 Alservorstadtkrankenhaus	
грконеједињени (православац) (<i>griech. n. unirt</i>)	1. 9. 1833.	Gabriel Nikolitsch, тј. Гаврил(о) Николић, специјализант из хирургије (<i>wundärzt. Subject</i>)	30 [го-дина]	инфективна упала плућа (<i>Lungensucht</i>)	[Према ненавођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 1. 9. Nikolitsch / 1833 Alservorstadtkrankenhaus	
израелит (јеврејин) (<i>israelit</i>)	22. 11. 1833.	Jakob Saphir, специјалиста опште хирургије (<i>absolvierter Chyruurg</i>)	24 [го-дине]	инфективна упала плућа (<i>Lungensucht</i>)	[Према ненавођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 22. 11, Saphir / 1833 Alservorstadtkrankenhaus	[Јеврејска парцела Гробља у Верингу] – Алеја 5, 24. 11. 1833. ујутро
израелиткиња (јеврејка) (<i>israel.</i>)	25. 11. 1833.	Karolina Singer, кућна помоћница (<i>Magd</i>)	20 [го-дина]	трбушни тифус (<i>Nervenfieber</i>)	[Преминула као пацијент:] Порођилишта (<i>Gebär-Anstalt</i>)	МКУ ¹ 25. 11, Singer / 1833 Alservorstadtkrankenhaus	[Гробље у Верингу] 27. 11. 1833.
израелиткиња (јеврејка) (<i>israel.</i>)	25. 11. 1833.	Karolina Singer, кућна помоћница (<i>Magd</i>)	20 [го-дина]	трбушни тифус (<i>Nervenfieber</i>)	[Преминула као пацијент:] Порођилишта (<i>Gebär-Anstalt</i>)	МКУ ¹ 25. 11, Singer / 1833 Alservorstadtkrankenhaus	[Гробље у Верингу] 27. 11. 1833.
израелиткиња (јеврејка) (<i>israel.</i>)	25. 11. 1833.	Karolina Singer, кућна помоћница (<i>Magd</i>)	20 [го-дина]	трбушни тифус (<i>Nervenfieber</i>)	[Преминула као пацијент:] Порођилишта (<i>Gebär-Anstalt</i>)	МКУ ¹ 25. 11, Singer / 1833 Alservorstadtkrankenhaus	[Гробље у Верингу] 27. 11. 1833.

израелит (јеврејин) (<i>israel</i>)	13. 12. 1833.	Israel Tonelis, продавац воћа (<i>Früchten- händler</i>) [од података наведено и да му је пребива- лиште и кућни број Stadt, кућа бр. 500] / [у је- врејским ма- тичним књи- гама умрлих име:] Israel Do- neles и Toniles (в. десно) ¹⁵	53 [го- дине]	природна смрт (<i>totd anger</i>) / [дописом на- кнадно преци- зирано (заси- гурно након обдукције) да је узрок смр- ти:] хеморагиј- ски мозждани удар (<i>von serösen Schlag- fluss</i>); (донет) из Stadt-а, (у мртвачници) бр. 1066 (<i>von der Stadt 1066.</i>)	[донет у Бол- ничку мртвач- ницу]	МКУ 13. 12, Tonelis / 1833 Alservorstadt- krankenhaus	МКУ ¹ 13. 11, Doneles / 1833 Israeli- tische Kulturgemeinde Wien [наведено и пребивалиште и кућни број Stad, кућа бр. 500], као и МКУ ² 648/1833 Israelitische Kulturgemeinde Wien [на- ведено и да је умро на кућној адреси Stadt, кућа бр. 500, и да је сахрањен у заједничкој гробници (<i>allg. Platz</i>)] (за- сигурно на Г робљу у Верингу) 15. 11. у 9 ч. ујутро]; у обе наведено да је у Општој болници извршена судско-ме- дицинска обдукција (<i>gerichtlich bescheit in allgem. Krankenhaus / wurde gericht- lich beschauet im allgem. Krankenhaiss.</i>), а у првој за место сахране, што значи да је сахрану извршила Општа болни- ца (на Г робљу у Верингу); у првој Israel Doneles, у другој Israel Toniles; у обе старости 50 година	[Гробље у Верингу] – заједнич- ка гробни- ца, 15. 11. 1833. у 9 ч. ујутро
гркои- сточњак (право- славац) (<i>griech</i>)	22. 3. 1834.	Murat Satelmis, тј. Murat Satimisi, ¹⁶ бакалин (<i>Handels- mann</i>) [од подата- ка наведено и да му је место рође- ња Цезареја (<i>Caesara</i>)]	47 [го- дина]	апснес плућа (<i>Lungen- veretei- rung</i>)	[Према ненавође- њу друге устано- ве или огранка и томе да није реч о изненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 22. 3, Satelmis / 1834 Alservorstadt- krankenhaus	МКУ ¹ 11. 3. / 1834 Kirchengemeinde zum 23. 3. 1834. Hl. Georg [датум сахране уместо дату- ма смрти; наведено и да је умро (као пацијент Опште болнице), као и МКУ ² 11. – 23. 3. / 1834 Kirchengemeinde zum Hl. Georg [сахрана и датум сахране]; у првој Моурат Σατηλημίσс Καισαρεός, у другој Моурάτης Καισαρεός; у обе старости 56 година	

¹⁵ Није грешка, него су ово различити облици и преоблике истог јеврејског презимена: *Ton(n)eles* и *Tonelis*, *Don(n)eles*, *Toniles*. Није ретко да је ово презиме код исте особе имало више облика, на пример, паралелно *Toneles* и *Donneles*. Чини се да је изворни облик презимена *Toneles* и да потиче од јеврејског хипокористика *Toneles*, одмиља за скраћено име *Ton* од имена *Jonathan* (*Jonathan*).

¹⁶ Чини се да је реч о лицу из полуисламизираних грчке породице, онда криптогрчке и вероватно криптоправославне. Занимљиво је да је код Грка у то време постојало име Моурάτης, турског порекла, док данас само презиме Моурάτης.

гркоисточњак (православац) (<i>griech.</i>)	6. 4. 1834.	Demitro Iwaszizin, тј. Дмитро Ивасин, надничар (<i>Tagelöhner</i>)	75 [го- дина]	старост (<i>Alter- sschwäche</i>)	[Према ненавођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 6. 4. Iwasz- zizin / 1834 Alservorstadt- krankenhaus		
израелит (јеврејин) (<i>israeli.</i>)	22. 4. 1834.	Jakob Neumann (<i>Jakob Neumai</i>), без посла (<i>ohne Be- schäftigung</i>) [од по- датака наведено и да му је место ро- ђења (?) <i>Froneta</i> у Мађарској] / [у је- врејским мапичним књигама умрлих име:] Jakob Neu- mann и Isac Neu- mann (в. десно) ¹⁷	20 [го- дина]	[Према нена- вођењу дру- ге установе или огранка и томе да ни- је реч о изне- надној смр- ти, премину- ло лице било пацијент (је- дино) Опште болнице]	МКУ 22. 4. Neumann / 1834 Alser- vorstadt- krankenhaus	МКУ ¹ 23. 4. Neumann / 1834 Israeliti- sche Kultusgemeinde Wien, као и МКУ ² 681/1834 Israelitische Kultus- gemeinde Wien [наведено и да је умро (као пацијент) Опште болнице, и да је сахрањен у заједничкој гробници (<i>allg. Platz</i>) (засигурно на Гробљу у Верингу) 25. 4. у 9 ч. ујутро]; у обе датум смрти наведен дан касније; у првој [будући из Мађарске, с мађар- ским обликом личног имена:] Jakob Neumann (<i>Jakob Neumai</i>), а у другој Isac Neumann	[Гробље у Верингу] – зајед- ничка гробница, 25. 4. 1834. у 9 ч. ујутро	
грконесје- дињени (право- славац) (<i>griech. nicht un.</i>)	4. 5. 1834.	Johann Demeter Nüssly (<i>Joh. Demeter Nüssly</i>), тј. Ἰωάννης Δημήτριος Νύσση(ς), Грк – ба- калин, иначе турске поданик (<i>Griechischer Handelsmann</i> и <i>Türkischer Untershan</i> .)	50 [го- дина]	природна смрт (<i>totd anger</i>) / [дописом након пре- цизирано (засигурно након обдукције) да је узрок смрти:] умро од застоја срца (<i>Starb an ihr Lähmung des Herzens</i>); (донет) из Жупе <i>heilige Schutzengel</i> у Бечу (<i>von der Pfarrr zu den heil. Schutzengel</i>)	[донет у Болничку мртвач- ницу]	МКУ 4. 5. Nüssly / 1834 Alser- vorstadt- kranken- haus	МКУ ¹ 22. 4. / 1834 Kirchen- gemeinde zum Hl. Georg [од података наведено и да је умро (?) на путу ка) (Општој) болници], као и МКУ ² 22. 4. – 4. 5. / 1834 Kirchengemeinde zum Hl. Georg [са- храна и датум сахране]; у обе Ἰωάννης Νησσης и ста- рости 50 година	4. 5. 1834.

¹⁷ Јеврејин с више имена, при чему је једино од њих могло да преовлађује (в. нап. 9). Тако се ово лице звало пуним именом Jakob Isac Neumann.

израелит- киња (јеврејка) (<i>israelit</i>)	Theresia König [за- нимање није на- ведено]	42 [го- дине]	општа слабост (<i>Ausze- hrung</i>)	[Према ненавође- њу друге установе или огранка и томе да није реч о изне- надној смрти, пре- минуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 5. 5, König / 1834 AIsert- vorstadt- kranken- haus	МКУ ¹ 5. 5, König / 1834 Israelitische Kul- turgemeinde Wien, као и МКУ ² 684/1834 Israelitische Kulturgemeinde Wien [наве- дено и да је умрла (као пацијент) Опште болнице, и да је сахрањена у заједничкој гробници (<i>allg. Platz</i>) (засигурно на Гро- бљу у Верингу)]; у обе наведено да је са- храњена 7. 5. у 9 ч. „почетком вечери“/по ноћи (<i>Vorabend, N.</i>)	[Гробље у Верингу] – заједничка гробница, 7. 5. 1834. у 9 ч. „почет- ком вечери“ /по ноћи
грконесједињени (православац) (<i>nichtunirt griechisch</i>)	28. 5. Milosy Gerschich, тј. Милош Гершић, по- хађа(о) права (<i>Hörer der Rechte</i>)	23 [го- дине]	скорбут	[Према ненавођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изне- надној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 28. 5, Ger- schich / 1834 AIservorstadttran- kenhaus		
израелит (јеврејин) (<i>israeli</i>)	Joseph Mandl, књиговођа у фабрици (<i>Fa- bricsschreiber</i>) [од података наведено и да му је пребива- лиште и кух- ни број, Stadt, кућа бр. 704]	53 [го- дине]	смрт тако што се срушио (<i>Folgen eines Sturzes</i>) / [дописом након но прецизирано (засигурно након обдукције) да је узрок смрти.] [умро] тако што се сам срушио од хашаха (<i>Hassis selbst serab- gestürzt</i>)	[дакле, донет у Болничку мртвач- ницу]	МКУ 26. 8, Mandl / 1834 AIservor- stadttran- kenhaus	МКУ ¹ 26. 8, Mandel / 1834 Israelitische Kulturgemeinde Wien, као и МКУ ² 719/1834 Israelitische Kulturgemeinde Wien [наведено и да је умро на кућној адреси Stadt, кућа бр. 704, а за место сахране стоји: (<i>sc. сходно извршеном вештачењу леџа (sc. laut) Leichenzei- chen</i>) што значи да је сахрану изврши- ла Општа болница (на Гробљу у Верин- гу); наведено и да је у Општој болници извршена судско-медицинска обдук- ција (<i>gerichtlich beschaüet im allg. Krankh.</i>); у обе наведено да је умро 26. 8. у 4. ч. ујутро, а да је сахрањен 28. 8. у другој прецизирано: у поноћ (<i>in der Miltin.</i>); у обе Joseph Mandel	[Гробље у Ве- рингу] 28. 8. 1834. у поноћ

израелит (јеврејин) (<i>israel</i>)	28. 8. 1834.	Israel Schwarz, јеврејски трго- вац наситно (<i>Handelslüde</i>) [од података наведено и да му је пребива- лиште и кућни број Leopold- stadt, кућа бр. 23]	50 [го- дина]	изненадна смрт (<i>plötzlich</i> <i>gestorben</i>) / [дописом на- кнадно преди- цирано (заси- гурно након обдукције) да је узрок смрти:] ин- фекција ока	[дакле, до- нет у Бол- ничку мрт- вачницу]	МКУ 28. 8, Schwarz / 1834 Aiser- vorstadt- kranken- haus	МКУ ¹ 18. 8. Schwarz / 1834 Israelitische Kultusgemeinde Wien [грешком 18. 8. уме- сто 28. 8], као и МКУ ² 721/1834 Israelitische Kultusgemeinde Wien [наведено и да је умро на кућној адреси Leopoldstadt, кућа бр. 23]; у обе наведено да је у Општој бол- ници извршена судско-медицинска обдук- ција (<i>gerichtlich beschaet in allg. Krankenhau^s</i> / <i>gerichtlich beschaet im allg. Krankenh.</i>), и да је сахрањен у заједничкој гробници (<i>alg Platz / allg. Platz</i>) (засигурно на Гробљу у Верингу), како је то наведено, 29. 8. [у првој грешком 19. 8. уместо 29. 8], у другој прецизирано: увече	[Гробље у Верин- гу] – за- једничка гробница, 29. 8. 1834. увече
израелит (јеврејин) (<i>israelit</i>)	20. 9. 1834.	Amon Spiegel, бакалин у Rechnitz-у у рађњи оца Jakob-а (<i>Han- delsmann in Rechnitz bey seinem Vater Jakob</i>)	22 [го- дине]	[дописом на- кнадно преди- цирано (заси- гурно након обдукције) да је одређен уз- рок смрти –] асимптомат- ски трбушни тифус (<i>an ner- vösen Schleich- Fieber</i>)	[Према нена- вођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изне- надној смрти, преминуло лице било пацијент (је- дино) Опште болнице]	МКУ 20. 9, Spiegel / 1834 Aiser- vorstadt- kranken- haus	МКУ ¹ 20. 9. Spiegel / 1834 Israelitische Kultusgemeinde Wien [наведено и да је сахрањен у заједничкој гробници (<i>am alg Platz</i>) (засигурно на Гробљу у Верингу)], као и МКУ ² 725/1834 Israeli- tische Kultusgemeinde Wien; у обе Amon Spiegel и наведено да је у умирућем ста- њу донет у цесарскокраљевску Општу болницу (<i>k. k. alg. Krankenhau^s sterbend überbracht, / ins k. k. allg. Krankenhau^s ster- bend überbracht</i>), а у другој додато и да је тамо извршена судско-медицинска обдукција (<i>u. gerichtlich überschaet</i>)	[Гробље у Верин- гу] – за- једничка гробница
израелиткиња (јеврејка) (<i>israel</i>)	21. 9. 1834.	Anna Springer [подаци нису наведени, сем да је из Мађарске]	21 [годину]	изненадна смрт (<i>starb</i> <i>plötzlich</i>)	[дакле, донета у Болничку мртвачницу]	МКУ 21. 9, Springer / 1834 Aiservorstadtkrankenhaus	МКУ 21. 9, Springer / 1834 Aiservorstadtkrankenhaus	

гркоисточњак (православац) (<i>griech.</i>)	30. 9. 1834.	Gottlieb Kurutz, тј. Богољуб Куруц, кројачки помоћник (<i>Schneidergesell</i>)	20 [го- дина]	20 [го- дина]	хектична грознаца (<i>Zehrfieber</i>)	[Према ненавођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 30. 9, Kurutz / 1834 Alservorstadt- krankenhaus	
грконесједињени (православац) (<i>griechisch nich- tunirt</i>)	11. 10. 1834.	Daniel Roxanditsch, тј. Данил(о) Рок- сандић, надничар (<i>Tagelöhner</i>)	18 [го- дина]	18 [го- дина]	трбушни тифус (<i>Nerv- verfieber</i>)	[Према ненавођењу друге установе или огранка и томе да није реч о изненадној смрти, преминуло лице било пацијент (једино) Опште болнице]	МКУ 11. 10, Ro- xanditsch / 1834 Alservorstadt- krankenhaus	
грконесједињени (православац) (<i>griech nichtunirt</i>)	24. 10. 1834.	Demeter Luja, тј. Δημήτριος Λούγια, похађа(о) грчки је- зик у [њиховој] овдашњој Народној школи, иначе турски поданик (<i>Lehrer der griechischen Sprache an der hir- Nationalschule, üd Türkischer Untershau.</i>)	29 [го- дина]	29 [го- дина]	пронађен у свом стану, да се обесио (<i>wurde in seiner Wohnung erhängt ge- funden</i>) / [дописом накнадно прецизи- рано (засигурно након обдукције) да је узрок смрти:] [умро] тако што се обесио од хашиша, и [пронађен је] у стању мртвачке укочености (<i>Stipftüg Hassis selbst erhängt</i>)	[дакле, до- нет у Бол- ничку мрт- вачницу]	МКУ 24. 10, Luja / 1834 Alservor- stadtgran- kenhaus	
израелит- киња (јеврејка) (<i>israel.</i>)	25. 10. 1834.	Magdalena Buch- binder, јеврејка – кућна помоћница, незапослена и тра- жила посао (<i>vazier: israelit: Magd</i>)	50 [го- дина]	50 [го- дина]	изненадна смрт (<i>ist plötz- lich gestorben</i>) / [дописом накнадно прецизирано о смрти (засигурно након обдукције):] [пронађена је] у стању мртвачке укочености (<i>Stipftüg</i>)	[дакле, до- нета у Бол- ничку мрт- вачницу]	МКУ 25. 10, Buchbinder / 1834 Alser- vorstadtgran- kenhaus	МКУ ² 741/1834 Israelitische Kultusgemeinde Wien [од података наведено и да је у цесарскокраљевској Општој болници извршена судско- медицинска обдукција (<i>in k. k. allgem. Krankenhäuss gerichtlich beschäuet</i>)

Таблица 1

Извор: ALSERVORSTADTKRANKENHAUS MKU 1832; ALSERVORSTADTKRANKENHAUS MKU 1833; ALSERVORSTADTKRANKENHAUS MKU 1834; ISRAELITISCHE KULTUSGEMEINDE WIEN MKU¹ 1823–1832; ISRAELITISCHE KULTUSGEMEINDE WIEN MKU¹ 1833–1839; ISRAELITISCHE KULTUSGEMEINDE WIEN MKU² 1826–1847; KIRCHENGEMEINDE ZUM HL. GEORG MKR¹/MKU¹ 1775–1843; KIRCHENGEMEINDE ZUM HL. GEORG MKR²/MKU²/MKU² 1775–1850

Из представљеног узорка паралелних некатоличких умрлица православаца и јевреја за 1832, 1833. и 1834. г. можемо увидети још нешто. Јевреји су сви уписани у паралелним јеврејским умрлицама, скоро без изузетка са по две. Њихове паралелне црквене умрлице немају једино лице где се чекало на допис којим му је накнадно прецизирано име (Joseph Raphael Schloss), као и лице где се такав или сличан допис није ни могао упутити јер је за њу било наведено/познато само још то да је из Мађарске (Anna Springer). Од православаца једино су Грци/Цинцари уписани у паралелним православним умрлицама, без изузетка са по две (Σάβας(ς) Παρασκεβή(ς), Μιχαήλ Ζελλέτο(ς), Murat Satılmış / Μουράτ Σατηλήμης, Ιωάννης Δημήτριος Νυσσλή(ς)). Изузетак чини само једно лице које се обесило/убило (Δημήτριος Λούγια), те му стога од стране православне цркве и није могло бити дозвољено односно служено опело. Претпостављамо, разлог овог неуписивања негрка/нецинцара можда би могао да буде нека врста хеленоцентризма у православној Грчкој цркви Св. Ђорђа у Бечу која је до освећења Српске цркве Св. Саве у Бечу иначе служила и Србима (Илић Марковић 2025: 255, 256), али би могао да буде и то да наведени неуписани Срби нису били (из било ког разлога/узрока) редовни(ји) на литургији у цркви и/па нису били сматрани члановима или нису ни били чланови црквене општине и(ли) нису (редовно/уопште) уплаћивали у цркви за сахрану у Бечу односно није им нико за сахрану (из било ког разлога/узрока) уплатио у цркви одмах након смрти. За ову последњу могућност идеју нам даје наведени случај Јеврејина Simon-а Boschan-а који је умро као пацијент Лазарета у Душевној болници при Општој болници (ал)и био сахрањен на Јеврејској парцели Гробља у Верингу, „поред мајке свога зета од рођене сестре” (в. горе). Како год, засигурно да је разлог споменутог неуписивања био формалне природе.¹⁸

Као илустрацију тога, дајемо и списак преминулих православаца уписаних у католичким матичним књигама умрлих саме ове Жупе Алзерфорштата и околних жупа и цркава где смо примере приметили, Жупе Веринга и кварта Шотен цркве Госпе од Шкотске у Бечу (ALSERVORSTADTPFARRE MKU 1829–1836; WÄHRING MKU 1832–1853; UNSERE LIEBE FRAU ZU DEN SCHOTTEN MKU 1813–1832; UNSERE LIEBE FRAU ZU DEN SCHOTTEN MKU 1832–1840), као и њихових евентуалних паралелних умрлица у православној Грчкој цркви Св. Ђорђа у Бечу за 1832, 1833. и 1834. г. (в. *Таблицу 2*).

¹⁸ Мисли сличне нашима изнела је и проф. Илић Марковић: „Imena Mrkaljevog nema u crkvenim knjigama Grčke crkve u koju je po pravilu trebalo da bude upisan. Crkva kao da nije dozvolila ni da se njegova smrt obeleži ili je nezainteresovanost za Mrkalja uzrok tome” (ИЛИЋ МАРКОВИЋ 2012: 121).

ВЕРСКА ПРИПАДНОСТ	ПРЕБИВАЛИШТЕ, И КУЋНИ БРОЈ ГДЕ ЈЕ ЛИЦЕ ПРЕМИНУЛО, И ДАТУМ СМРТИ	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ ПРЕМИНУЛОГ ЛИЦА И ЗАНИМАЊЕ/СТАТУС, ЕВЕНТУАЛНО ЗАНИМАЊЕ/СТАТУС СУПРУЖНИКА ИЛИ ОЦА (ИЛИ МАЈКЕ)	СТАРОСТ	УЗРОК СМРТИ	ЦРКВЕНА УМРЛИЦА У КАТОЛИЧКИМ МАТИЧНИМ КЊИГАМА УМРЛИХ ЖУПЕ (БЕЧКОГ ОКРУГА) АЛЗЕРФОРШТАТА, ЖУПЕ (БЕЧКОГ ОКРУГА) ВЕРИНГА И КВАРТА ШОТЕН ЦРКВЕ ГОСПЕ ОД ШКОТСКЕ У БЕЧУ	ПАРАЛЕЛНА ЦРКВЕНА УМРЛИЦА (ИЛИ УМРЛИЦЕ) У ПРАВОСЛАВНИМ МАТИЧНИМ КЊИГАМА УМРЛИХ ГРЧКЕ ЦРКВЕ Св. Ђорђа у Бечу	МЕСТО И ДАТУМ САХРАНЕ
Рус – грчко-источњак (Рус – православлавац) (<i>griech russ.</i>)	Улица Schenken – 1. део (<i>Schenkenstr. vordere</i>), кућа бр. 44, 24. 1. 1832.	Paul Ribakow, тј. Павел Рыбаков, син Пётр-а Рыбакова, аранжера стола руског царског амбасадора (<i>Peter Ribakow Kaisl. russisch bothschaf-ters Tafeldeckers Kind</i>)	4 недеље	хектична грозница (<i>Zehrfieber</i>)	МКУ 24. 1, Ribakow / 1832 Unsere Liebe Frau zu den Schotten	„спољно (бечко) Гробље Санкт-Марк“, 25. 1. 1832, а сахрану обавио „по Руске ирпоиционе односно Руске православне (црквене) општине (у Бечу)“ (<i>Ausser St. Marks; Pope der griechisch russischen Gemeinde</i>) ¹⁹	
несједињени односно грчко-несједињени (православавац) (<i>Disunirt</i>)	Умро у Затворској болници (у Бечу) (<i>in Inquisiten Spital</i>) у Alservorstadt-у као (пацијент) бр. 2, 2. 12. 1833, јутром (<i>früh</i>) у 5 ч. и 30 мин. [грешком 2. 11. уместо 2. 12]	Theodor Zwetkowitz / er heist recte Floritš, vulgo Zwetkowitz.; тј. Теодор Флорић – Цветковић, трговачки помоћник (<i>Handlungs-Comis</i>)	26 година	инфективна упала плућа (<i>Lungensucht</i>)	МКУ 2. 11, Zwetkowitz / 1833 Alservorstadtpfarre	Гробље у Верингу (<i>Währing</i>), 3. 12. 1833.	

¹⁹ Изнајет је да су се на овом гробљу почев од 1837. г. сахрањивали и православци (Илић Марковић 2025: 249). Из овог матичног уписа из 1832. г. (као и оног из 1834) видимо да су се они ту сахрањивали и пре. Претрагом уназад по истој матичној књизи умрлих (UNSERE LIEBE FRAU ZU DEN SCHOTTEN MКУ 1813–1832) пронађен је и један ранији упис од 14. 6. 1814. за Србина – православца, двадесетдвогодишњег кројачког помоћника Стефана/Стевана Јанковића, преминулог од инфективне упале плућа (*sa aפרעע (Улица) Schwergasse, br. 387, Jankowitz Stephan Schneidergesell, griechischer Religions; griech. Relig. 22; Lungensucht*), који је наредни дан сахрањен на Гробљу Санкт-Маркс на парцели *Гр(ч)коиционе односно Грчке православне (црквене) општине (у Бечу) (Den 15 hujus nach St. Marx in den Leichenhofe der griechischen Gemeinde beerdiget worden)* (МКУ 14. 6, Jankowitz / 1814 Unsere Liebe Frau zu den Schotten). Тако можемо рећи да је сахрањивање православлаваца на гробљу Санкт-Маркс у Бечу засигурно једног ранијег датума.

грконејдички неједнаки (православни) (<i>griechisch nicht unirt</i>)	Obertöbling / Горњи Дөблинг, кућа бр. 71, 24. 8. 1834. јутром (<i>früh</i>) у 9 ч.	Stephan Metaxa, тј. Μεταξά(ς), Грк – бакалин (<i>griechischer Handelsmann</i>)	69 [го- дина]	старост (<i>Alter- sschwäche</i>)	MKU 24. 8, Metaxa / 1834 Währing	MKU 12. 8. / 1834 Kirchengemeinde zum Hl. Georg [наведено и да је умро у Terpling-у односно Döbling-у (<i>τέρπλιγγ</i>)], као и MKU 2 12. – 24. 8. / 1834 Kirchengemeinde zum Hl. Georg; у првој Στέφανος Μεταξάς Σμύρνατος, у другој Στέφανος Μεταξά ό εκ Σμύρνης; у обе старости 70 година	„овлашће оп- штинско Гробље (у Деблингу) (<i>Im hiesigen Ortsfri- edhofe</i>), 26. 8. 1834. у 4 ч. пред- вече (<i>Abends</i>)
верска при- падност: грко- неједнаки (православни) (<i>Griechischer nicht unirter Relig.</i>)	(Улица) Herengasse бр. 13, 9. 12. 1834.	Његово благородије преваходитељни г. Peter von Littwinoff, тј. Пётр Литвинов, руски цар- ски активни грађански саветник, и Његово високо преваходство грађански губернатор Подолске (губерније), као и кавалир великог крста Орденá Св. Ане и Св. Владимира итд. (<i>Ir Exzellenz der Hochedle Herr Peter Ritter von Littwinoff russisch Kaisl. wirkl. Stadtsrath, Heo- fliger Civil-Gouverneur von Podolien, Grosskreuz der Orden der heil. Anna und Wladimir etc</i>)	74 [го- дине]	застој дисања (<i>Lungen- Lähmung</i>)	MKU 9. 12, von Littwi- noff / 1834 Unsere Liebe Frau zu den Schotten	Гробље Санкт-Марк, 12. 12. 1834, а сахрану обавио „старешина ка- пеле у Руској царској амбасади (у Бечу) (<i>St. Marks; Probst der russisch Kaisl. Gesands- schafts Kapelle.</i>)	
верска припадност: гркоисточњак (православни) (<i>Griechischer Religion</i>)	Умро у цесарскокраљевском Старачком дому (<i>in/Im k. k. Versorgunshaus</i>) у Улици AIserbach односно у Michael- beuergrund-у (у Бечу), кућа бр. 19, 13. 12. 1834.	Gregor Magicz, тј. Григориј Ма- ричув, бивши штампар срећки за лото (<i>gew. Lottoendrucker</i>)	63 [го- дине]	туберкулоза плућа (<i>Lungen- schwindtsucht</i>)	MKU 13. 12, Magiczv / 1834 AIsert- vorstadt- pfarre	Гробље у Верингу (<i>Währing</i>), 15. 12. 1834; наведено и да је примио (каполичку) последњу помаст (<i>Ihm Verschen worde</i>)	

Таблица 2

Извор: ALSERVORSTADTPFARRE MKU 1829–1836; WÄHRING MKU 1832–1840; KIRCHENGEMEINDE ZUM HL. GEORG MKR¹/MKU¹/MKU 1775–1843; KIRCHENGEMEINDE ZUM HL. GEORG MKR²/MKU²/MKU² 1775–1850

И овде видимо да је од два православца, Србина и Грка/Цинцара, једино Грк/Цинцар уписан у паралелној православној умрлици Грчке цркве Св. Ђорђа (Στέφανος Μεταξάς).

Увиђамо још једну ствар. Овакво неуписивање негрка/нецинцара 'качило' је и ниже и више слојеве друштва. Наиме, међу наведенима било је и угледн(и)х људи као што су два специјализанта из хирургије, геометар и једна капетановица (в. горе).

А што се Руса – православца у Бечу тиче, ове последње умрлице откривају да су они у највећем проценту ако не и сви сахрањивани од стране свештеника при капели у Руској царској амбасади²⁰ односно од стране Руске православне (црквене) општине у Бечу. Те сахране засигурно су уписиване у тамошњим руским православним матичним књигама умрлих, које нам нису за сад доступне нити знамо где су похрањене.

Надаље, то што је појединим православно сахрањеним Русима остала неуписана православна сахрана у католичким књигама умрлих значи и да неуписивање конфесионалних података о сахрани у католичким књигама умрлих Србима православцима не значи аутоматски да је њихову сахрану обавио католички поп. Томе у прилог говори и случај Бранка (Алексија) Радичевића, који је такође умро у Општој болници у Бечу, и у католичкој умрлици ове болнице није му уписано – сем тога да је православцац – ништа о сахрани или о православној сахрани. Међутим њему је опело извршио православно свештеник из Грчке цркве у Бечу, што (наравно) није матичарски паралелно уписано у православним матичним књигама ове цркве (в. Илић Марковић 2025: 249, 255, 256).²¹

Стога можемо рећи да читава ова матичарска ситуација немања података о сахрани или православној сахрани за Србе – православце у Бечу у то време (пре освећења Српске цркве и претходног оснивања Српске православне црквене општине (Илић Марковић 2012: 121)) значи просто да је православног опела односно сахране највероватније било. Кажемо *највероватније* јер нам матичне књиге умрлих Беча нуде и – изолован – пример да је чак и једном Јеврејину који је умро у кругу Опште болнице у Бечу (Thomas-у Zipper-у) приказана погребна миса и да је сахрањен од стране болнице не на Јеврејској парцели Гробља у Верингу, већ на Гробљу у Верингу као католик (тј. на Католичкој парцели овог гробља),²² а то није уписано у првобитној католичкој умрлици у болници ове особе (в. горе).

Ако то спојимо са податком из матичних књига умрлих Беча да је један православцац (Григорий Маричув) примио пред смрт католичку последњу

²⁰ Колико је познато, ова православна капела при Руској амбасади у Бечу постојала је кад год и амбасада континуално од 1718. г.

²¹ Тачност ових података и сами смо потврдили претрагом наведених матичних књига, чему можемо само додати да је код Бранка за узрок смрти наведено *Lungentuberkulose* односно туберкулоза плућа.

²² За Католичку парцелу овог гробља в. доле.

помаст (в. горе), морамо рећи да је у свему томе – као и у читавој овој матичарској 'ујдурми' – ипак било католичког прозелитизма. Тим више што је у Општој болници у Бечу стално био присутан једино католички свећеник.²³ Из тог угла, биће да и није случајно да су у матичним књигама умрлих ове болнице писани преминули пацијенти свију вероисповести укључујући и јевреје. Или што су у матичним књигама умрлих саме ове Жупе Алзерфорштата, Жупе Веринга и кварта Шотен цркве Госпе од Шкотске у Бечу уписивани и преминули православци, било из установа (Затворске болнице, Старачког дома) било с приватних адреса (в. горе). Католичка матичарска територијалност која покрива и друге вероисповести ипак није била само случајност, већ формалистичка ситуација где се у заврзају околности понека душа могла макар пред смрт и по смрти 'привести правој вери'.

Напоследку треба истаћи и то да непостојање паралелних православних и јеврејских умрлица поред оне првобитне, католичке у Општој болници у Бечу значи управо да је та умрлица права јер се поред ње, матичарски узев, није изричито морала писати 'права' (тј. још једна) црквена умрлица. А ако су друге умрлице биле прављене – било градске било црквене – оне су биле преписи, ређе допуне са оне првобитне, католичке умрлице у болници. Стога и није чудо да се у већини случајева у њима налазе исти подаци.

Приметили смо и следећи, да тако кажемо, развој умрлица од првобитне, католичке умрлице у Општој болници у Бечу, под условом да их је више (ту искључујући градску):

МКУ Alservorstadt- (код свих вероисповести) → градска умрлица у Бечу
 krankenhau (код православаца) → МКУ¹ Kirchengemeinde zum
 Hl. Georg + МКУ² Kirchengemeinde zum Hl. Georg
 (код јевреја) → МКУ¹ Israelitische Kultusgemeinde
 Wien → МКУ² Israelitische Kultusgemeinde Wien.

Напоследку, црквени карактер католичких умрлица Опште болнице у Бечу у склопу Жупе Алзерфорштата потврђује и то што је један од њихових писаца (за 1832, 1833. и 1834. г.) односно матичара католички свећеник који је на служби (и) у самој Жупи Алзерфорштата, и тамо исто уписује у матичне књиге, а звао се Franz Weidlich (в. нпр. 24. 11, Antonia NN / 1834 Alservorstadt-pfarre; супр. Илић Марковић 2012: 120). Насупрот крупнијем и лепом рукопису матичара, који врши скоро све уносе за наведене године, рукопис матичара – свећеника Weidlich-а, који у већини случајева исправља и допуњује уписане уносе, јесте ситнији и исписан, на граници са ружним. Стога га није било тешко уочити на другом месту.

Ако оно што смо изнели применимо на умрлицу Саве Мркаља, можемо изнети следећи (матичарски) закључак:

²³ На информацији сам захвалан професорки Илић Марковић.

1) Сава Мркаљ умро је 24. августа 1833. г. (супр. Илић Марковић 2012: 120, 122). Као што можемо видети из појединих, да тако кажемо, секундарних и терцијарних умрлица (в. горе), као датум смрти буде наведен дан касније (Jakob Isac Neumann) или чак датум сахране уместо датума смрти (Σάββα(ς) Παρασκεβή(ς), Μιχαήλ Ζελλέτο(ς), Murat Satılmış / Μουράτ Σατηλήμής). У то време заиста је постојао такав непрецизан матичарски обичај попут уписивања смрти дан касније (Илић Марковић 2012: 120), међутим из наведеног матичног корпуса увиђамо да то није било правило и, што је најважније, било је присутно у секундарним и терцијарним умрлицама. Пошто је овде реч о првобитној умрлици, датум Савине смрти је онај који и стоји написан – 24. август. У сваком случају, ако располажемо само једном умрлицом и једним датумом смрти, онај који је уписан матичарски се узима као тачан.

2) Гојко Николиш у својој монографији о Мркаљу претпоставља да је Сава умро од запаљења плућа (Николиш 1980: 101, 102). Његова градска (секундарна) умрлица у Бечу наводи да је „умро од плућа” (*an Lungen st(arb)*) (Илић Марковић 2012: 120). Док у овој, првобитној умрлици стоји (нај)јасније како је умро од инфективне упале плућа (*Lungensucht*) (в. горе). То је, просто речено, упала плућа. Треба можда напоменути да није реч о туберкулози плућа јер она као дијагноза – овде – гласи *Lüngenschwindsücht* или *Lungentuberkulose* (в. горе).

3) Николиш према писмима Мркаљевих познаника из 1833. г. и Вуковој посети њему исте године фактички утврђује да се он тад налази у бечкој Лудници (*Narrenhaus*-у). Ипак Николиш надаље претпоставља како се Сава, прецизније, налазио у тзв. Кули лудака (*Narrenturm*-у) и да је тамо и преминуо. Притом се и сам чуди над таквим прецизирањем: „Истини за вољу, морамо ту указати на једну нелогичност: Ако је Сава био смјештен у правој лудници (а такви гласови су допрли до Хрватске), како је онда могуће да је имао на располагању папир и оловку? Можда га лијечници нису сматрали опасним душевним болесником, можда су му одредили боље услове и блажи режим? Можда је то учинак нечије интервенције?” (Николиш 1980: 98–102). Илић Марковић расветлила је загонетку пронађеним подацима да је у саставу Опште болнице (*Allgemeines Krankenhaus*) у Бечу била и Лудница односно Душевна болница (*Irrenanstalt*), а у њеном оквиру било је три огранка: отприлике еф-одељење, тзв. Кула лудака (*Narrenturm*) – за неизлечиве/најтеже случајеве, отприлике стационар, тзв. Лазарет (*Lazaret*) – за излечиве случајеве, и Санаторијум (тзв. *Dreiguldenstock*) – за плаћено лечење (обично имућнијих) болесника. Према свим доступним подацима, тачно је изнела претпоставку да је Мркаљ био пацијент Лазарета у ком су „smešteni pacijenti mogli, po dozwoli, izlaziti u šetnju u dvorište, baviti se i njegovim uređivanjem ili se odmarati na klupama u njemu, posećivati crkvu u tom krugu... Nekoliko sveštenika je bilo nadležno za moralne i poučne razgovore sa obolelima. Lične predmete koje su doneli sa sobom ili posle dobijali morali su predati čuvaru, koji bi im ih ustupao 'po potrebi'”. Пронашла је и важан податак да је, према сачуваним

уписима пријема болесника, Мркаљ могао бити пребачен у Душевну болницу у Бечу 1830, 1831, 1832. или 1833. (ILIĆ MARKOVIĆ 2012: 118, 119) тако да би се хронолошки могло казати да је он тамо боравио годину-две-три. С друге стране, Савина градска умрлица износи да је он умро *in Allg(emeinen) Krankenh(aus)*, што би значило – у Општој болници (ILIĆ MARKOVIĆ 2012: 120). Међутим из наведеног матичног корпуса увиђамо да је и лицима преминулим у Душевној болници или Породилишту (у саставу Опште болнице у Бечу) – што им и пише у првобитним умрлицама – у умрлицама које нису примарне стоји како су умрли у (*крућу*) *Ойццѣе болнице* (Thomas Zipper, Karolina Singer). Будући да је Мркаљу у првобитној умрлици уписано да је [*Преминуо као њацијенѣ:*] *Душевне болнице* (в. горе), упис о месту смрти из његове градске (секундарне) умрлице „in Allg(emeinen) Krankenh(aus)” треба схватити у смислу да је умро у (*крућу*) *Ойццѣе болнице*. Све ово води закључку да је он умро у стационару, тзв. Лазарету у оквиру Душевне болнице у саставу Опште болнице у Бечу.

4) Након Мркаљевог скончања, будући да је био „бескућник”, Николиш претпоставља да му је кадавер завршио на медицинској дисекцији „шесторице медикара”, и да од њега „не остадоше ни земни остаци” (Николиш 1980: 102). Овакву макабр слику ублажава Илић Марковић могућношћу да се над Савиним труплом могла у обдукцијској сали Мртвачнице Опште болнице извршити рутинска обдукција леша у присуству тзв. примаријуса или секундаријуса. Али ипак, „iako је sačuvan veliki broj obdukcijских izveštaja upravo iz te 1833. godine, među njima... se nije uspeo pronaći Mrkaljev” (ILIĆ MARKOVIĆ 2012: 121, 122). Из наведеног матичног корпуса, међутим, увиђамо да, ако су обдукције назначене у умрлицама које нису примарне (код 6 од 8 случајева), оне су у првобитним умрлицама без изузетка наговештене забелешком да се дописом накнадно потврђује односно прецизира или пак доцније одређује узрок/дијагноза смрти, истакли смо, засигурно не без претходне обдукције. Дакле, извршене се обдукције у првобитне умрлице уносе без изузетка. Постојале су две врсте обдукције или два начина именовања обдукције, судско-медицинска обдукција (*gerichtlich bescheut / gerichtlich beschauet / gerichtlich überschauet*) и вештачење леша (*Leichenzeichen*). Према узорку судећи, обдукције су се вршиле не код свих преминулих пацијената, него код једног мањег броја њих, код 1/5 (код 8 од 40 случајева). Видимо да су вршене у случајевима кад би првостављене дијагнозе смрти гласиле попут *сам себи њррезао дуцник, њрородна смрт, смрт ѣако ццѣо се сруццо, изненадна смрт, ѣронађен у свом сѣану, да се обесио* – тј. суицид, сувише општа дијагноза и напрасна смрт – или пак дијагноза није испрва ни одређена (в. горе). Такође, у узорку ни једном пацијенту са плућном болести није назначена обдукција (код 8 од 40 случајева), што највише укључује дијагнозу *инфективна уѣала ѣлућа* (код 7 од 40 случајева) као и једном *аѣсцес ѣлућа*. Чини се да у то време упала плућа није била дијагноза смрти која би захтевала обдукцију ради кларификације. Будући да Сави Мркаљу у умрлици није назначена обдукција и, најважније, да тад његова дијагноза смрти није *per se*

захтевала обдукцију, то са свим изложеним води закључку да његово трупло ипак није било предмет обдукције.²⁴

5) Што се тиче датума сахране, професорка Илић Марковић вредно износи податак да је од наступања смрти пацијента – односно покојника генерално – према декрету Марије Терезије из 1756. сахрана била дозвољена тек након 48 сати. Томе додаје могућност да се погребна кочија с Мркаље-вим кадавером могла упутити путем гробља најраније по истеку целог тог дана након 48 сати, после наступајуће поноћи односно од почетка наредног дана. Ово почива на пронађеном податку да је у периоду од јула до септембра погребна кочија смела да напусти Општу болницу у Бечу тек после поноћи (Илић Марковић 2012: 122). Сходно потврди тога у узорку ми се са овим другим слажемо. Ипак морамо истаћи и усамљен пример који се не уклапа: Једна особа сахрањена је 28. 8. 1834. г. у поноћ (Joseph Mandl), што би значило да је у августу месецу погребна кочија изашла пут гробља из круга Опште болнице пре поноћи. А са овим првим се сходно узорку не можемо ипак сложити. Наиме, од 22 случаја с назначеним датумом смрти и сахране размак између наступања смрти и сахране јесте: више од 48 сати – 9 случајева, отприлике 48 сати – 6, мање од 48 сати – 2, више од 24, а мање од 48 сати – 3, и мање од 24 часа – 2 случаја (в. горе). То хоће рећи да се, по узорку судећи, код отприлике 1/3 преминулих пацијената (код 7 од 22 случаја) није у пракси чекало да прође 48 сати, него се сахрана вршила (и) пре тога. Дакле, није се увек нити стриктно чекало да прође 48 сати да би се преминули пацијент сахранио. Стога без назначеног датума Мркаљеве сахране ми не можемо да будемо сигурни када је она – па чак ни најраније могуће – била. Може се, ипак, користити формулација *дан-два-ћри након њоџа / дан-два-ћри након смрти* и сл.

6) Горе смо из података колегинице Илић Марковић (Илић Марковић 2012: 122) навели и били сасвим сагласни да су умрли пацијенти Опште болнице у Бечу у то време генерално сахрањивани на оближњем Гробљу у Верингу. Са овим се слажемо тим више јер се (в. горе) у матичним књигама умрлих саме ове Жупе Алзерфорштата јавља и случај да лице преминуло у Затворској болници у Бечу – која се налазила у истој жупи/крају – бива сахрањено на Гробљу у Верингу (Т(е)одор Флорић – Цветковић). Као извесну потврду, у истим књигама проналазимо и случај да лице умрло у још једној установи, Старачком дому – такође у овој жупи/крају – бива сахрањено на истом том гробљу (Григориј Маричув). Засигурно је и Сава Мркаљ ту сахрањен.

7) Горе смо из оба узорка и аналогича закључили да немање података о сахрани или православној сахрани за Србе – православце у Бечу у то време просто значи да је православног опела односно сахране највероватније

²⁴ Такође, у узорку смо приметили да је половина преминулих пацијената која је имала обдукцију (код 4 од 8 случајева) била потом сахрањена у заједничкој гробници (*am allgemeinen Platz, al(l)gemeiner Pla(t)z*) тако да можда можемо рећи да је у то време у Општој болници у Бечу леш након обдукције могуће завршавао у заједничкој раци.

било. Наведени закључак треба применити и на случај Саве Мркаља.²⁵ Илић Марковићева изнела је податак да је Гробље у Верингу на којем је Мркаљ сахрањен имало три дела односно парцеле, Католичку, Православну и Јеврејску парцелу, као и – посредно – да је Мркаљ сахрањен на православном делу гробља (Илић MARKOVIĆ 2012: 122). Ми смо са овим сагласни јер онај ко је највероватније имао православно опело односно сахрану исто тако је сахрањен на православној парцели на гробљу. Стога можемо казати да је Мркаљ највероватније сахрањен на Православној парцели Гробља у Верингу.

Остајемо у нади да смо овом црквеном умрлицом и додатним расветљавањем смрти и сахране Саве Мркаља учинили омаж непропадном великану српског језика. Али једино се понизно настављајући на хвалевредан продор на том пољу и доприносе уважене колегинице Илић Марковић. Лично се надам се да смо сједињеним снагама прецизирали чињенице и да ће на основу њих Мркаљ једнога дана добити и спомен-плочу на месту своје сахране у Бечу, поред спомен-плоче коју је 2016. г. поменута драга колегиница поставила на Српској цркви Св. Саве. Exegi monumentum aere perennius.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

ДЕНБРАУНОВСКА МИСТЕРИЈА САВЕ МРКАЉА (Од нашег специјалног извештача). *Политика, субота*, 27. 11. 2010. у 22:00. <<https://www.politika.rs/scc/clanak/157797/denbraunovska-misterija-save-mrkalja>> 3. 7. 2025.

Илић Марковић, Гордана. Бранкова жеља? Постхумна путовања из Беча. *Даница. Српски народни илустрирани календар* за годину 2025, тридесет друга година / 32 (2025): 246–267.

Николиш, Гојко. *Сава Мркаљ. Повијесѝ о једном сѝрагалнику*. Загреб: Просвјета, 1980.

*

ALSERVORSTADTKRANKENHAUS MKU 1832. *Matricula Online, Fonds / Österreich / Wien/ Niederösterreich (Osten): Rk. Erzdiözese Wien / 08., Alservorstadtkrankenhaus, 03-035 Sterbebuch 1832–1832* <<https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/08-Alservorstadtkrankenhaus/03-035/?pg=1>> 3. 7. 2025.

ALSERVORSTADTKRANKENHAUS MKU 1833. *Matricula Online, Fonds / Österreich / Wien/ Niederösterreich (Osten): Rk. Erzdiözese Wien / 08., Alservorstadtkrankenhaus, 03-036 Sterbebuch 1833–1833* <<https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/08-Alservorstadtkrankenhaus/03-036/?pg=1>> 3. 7. 2025.

ALSERVORSTADTKRANKENHAUS MKU 1834. *Matricula Online, Fonds / Österreich / Wien/ Niederösterreich (Osten): Rk. Erzdiözese Wien / 08., Alservorstadtkrankenhaus,*

²⁵ Са тим да је Мркаљ имао православно опело и сахрану сагласна је и проф. Илић Марковић.

- 03-037 *Sterbebuch 1834–1834* <<https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/08-alservorstadt Krankenhaus/03-037/?pg=1>> 3. 7. 2025.
- ALSERVORSTADTPFARRE MKU 1829–1836. *Matricula Online, Fonds / Österreich / Wien/ Niederösterreich (Osten): Rk. Erzdiözese Wien / 08., Alservorstadtpfarre, 03-009 Sterbebuch 1829–1836* <<https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/08-alservorstadt pfarre/03-009/?pg=1>> 3. 7. 2025.
- DOM- UND METROPOLITANPFARRE ST. STEPHAN MKU 1831–1837. *Matricula Online, Fonds / Österreich / Wien/Niederösterreich (Osten): Rk. Erzdiözese Wien / 01., Dom- und Metropolitanpfarre St. Stephan, 03-42 Sterbebuch 1831–1837* <<https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/01-st-stephan/03-42/?pg=1>> 3. 7. 2025.
- ILIĆ MARKOVIĆ, Gordana. CABBA MPKAJIB / MERCAIL SABBAS – MERKALY SZAB-BAS. Arhivalije o životu i smrti. Gordana Ilić Marković, Anna Kretschmer, Miloš Okuka (ur.). *An den Anfängen der serbischen Philologie. Salo debeloga jera libo azbukoprotres von Sava Mrkalj (1810–2010)*. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien: Peter Lang, 2012, 103–127.
- ISRAELITISCHE KULTUSGEMEINDE WIEN MKU¹ 1823–1832. *Matrikenamt der Israelitischen Kultusgemeinde (IKG) Wien, Sterberegister der Israelitischen Kultusgemeinde Wien, 1823–1832* <<https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-8B27-N76?view=index &cc=2028320&lang=en&groupId=M9L5-F9K>> 3. 7. 2025.
- ISRAELITISCHE KULTUSGEMEINDE WIEN MKU¹ 1833–1839. *Matrikenamt der Israelitischen Kultusgemeinde (IKG) Wien, Sterberegister der Israelitischen Kultusgemeinde Wien, 1833–1839* <<https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-LB27-82X?view=index &cc=2028320&lang=en&groupId=M9L5-F9P>> 3. 7. 2025.
- ISRAELITISCHE KULTUSGEMEINDE WIEN MKU² 1826–1847. *Matrikenbücher der Israelitischen Kultusgemeinde (IKG) Wien, Sterbebuch der Israelitischen Kultusgemeinde Wien, A 1826–1847* <<https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-L1KJ-H37?view=index &cc=2028320&lang=en&groupId=M9XS-48D>> 3. 7. 2025.
- KIRCHENGEMEINDE ZUM HL. GEORG MKR¹/MKV¹/MKU¹ 1775–1843. *Matricula Online, Fonds / Österreich / Metropolis von Austria, griech.-orth. Kirche / Wien, Kirchengemeinde zum Hl. Georg, 01,02,03-Aa Tauf-, Trauungs-, und Sterbebuch Abschrift 1775–1843* <<https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/metropolis/wien-kirchengemeinde-zum-hl-georg/01%252C02%252C03-Aa/?pg=1>> 3. 7. 2025.
- KIRCHENGEMEINDE ZUM HL. GEORG MKR²/MKV²/MKU² 1775–1850. *Matricula Online, Fonds / Österreich / Metropolis von Austria, griech.-orth. Kirche / Wien, Kirchengemeinde zum Hl. Georg, 01,02,03-A Tauf-, Trauungs-, Sterbebuch 1775–1850* <<https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/metropolis/wien-kirchengemeinde-zum-hl-georg/01%252C02%252C03-A/?pg=1>> 3. 7. 2025.
- UNSERE LIEBE FRAU ZU DEN SCHOTTEN MKU 1813–1832. *Matricula Online, Fonds / Österreich / Wien/Niederösterreich (Osten): Rk. Erzdiözese Wien / 01., Unsere Liebe Frau zu den Schotten, 03-17 Sterbebuch 1813–1832* <<https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/01-unsere-liebe-frau-zu-den-schotten/03-17/?pg=1>> 3. 7. 2025.

UNSERE LIEBE FRAU ZU DEN SCHOTTEN MKU 1832–1840. *Matricula Online, Fonds / Österreich / Wien/Niederösterreich (Osten): Rk. Erzdiözese Wien / 01., Unsere Liebe Frau zu den Schotten, 03-18 Sterbebuch 1832–1840* <<https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/01-unsere-liebe-frau-zu-den-schotten/03-18/?pg=1>> 3. 7. 2025.

WÄHRING MKU 1832–1853. *Matricula Online, Fonds / Österreich / Wien/Niederösterreich (Osten): Rk. Erzdiözese Wien / 18., Waehring, 03-05 Sterbebuch 1832–1853* <<https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/18-waehring/03-05/?pg=1>> 3. 7. 2025.

Žarko B. Veljković

PARISH DEATH RECORD OF SAVA MRKALJ: HIS DEATH AND BURIAL

Summary

After professor Gordana Ilić Marković published the city death record of Sava Mrkalj in Vienna, his original, parish death record is published as well in this paper. Continuing with her results, the paper further specifies the facts of Mrkalj's death and burial: He died on August 24, 1833, from infectious pneumonia, that is, from pneumonia, in the infirmary, the so-called Lazaret, within the Mental Hospital, a part of the General Hospital in Vienna. His corpse was not the subject of an autopsy. He was buried (as far as we can tell) a day or two or three after death, probably in the nearby Cemetery in Währing, Vienna. He most likely had an Orthodox funeral service, that is, Orthodox funeral, and was most likely buried in the Orthodox burial ground of the Cemetery in Währing.

Мер Жарко Б. Вељковић
 класични филолог
sapphousatthis@gmail.com